

*Quaderns de  
la Selva, 6  
1993*

CENTRE D'ESTUDIS  
SELVATANS

## *La repressió franquista en el magisteri públic de la Selva*

**SALOMÓ MARQUÈS SUREDA**

**La depuració dels mestres que les autoritats realitzaren en la immediata postguerra és estudiada aquí en la comarca de la Selva. Després d'analitzar la política educativa franquista, i les sancions imposables, es relaciona la identitat dels ensenyants separats de servei, traslladats, suspesos de sou i feina, i inhabilitats per a l'exercici de càrrecs directius i de confiança.**

**E**L règim franquista imposà la seva ideologia nacional-catòlica per tots els mitjans possibles. Els nous governants feren de l'escola una de les institucions més rellevants per inculcar la nova ideologia. Un dels col·lectius més directament afectat per aquest adoctrinament serà el del magisteri: públic i privat. Recordem que els governants republicans, tant les autoritats educatives del govern central com les de la Generalitat, no havien escatimat esforços a favor de l'educació dels infants i per millorar l'escola, per transformar-la en un instrument eficaç de canvi de mentalitat dels joves ciutadans, per educar els nens i nenes en nous valors perquè estaven convençuts que es podia canviar el país, millorar-lo, modernitzar-lo i fer-lo sortir de la situació general d'endarreriment cultural gràcies a l'educació i a l'escola.

Quant a l'obra educativa i escolar de l'època republicana, la majoria d'historiadors consideren que l'esforç de renovació pedagògica que es va fer a l'Estat espanyol en general i a Catalunya en concret fou dels més importants d'Europa. A Catalunya es treballava activament des de les institucions públiques, l'Estat, la Generalitat i l'Ajuntament de Barcelona, a favor d'una nova educació i d'una nova escola; també en el camp de les aportacions

privades, tant personals com d'institucions, hi ha testimonis de renovació, d'implantació d'un nou model educatiu i escolar. Es treballava activament per inculcar nous valors cívics i morals de fraternitat i solidaritat, es maldava per una escola coeducativa, catalana, gratuïta, per a tothom, que no fomentés la discriminació i que promogués la socialització, etc. Montessori i Freinet són dos noms paradigmàtics (i no els únics) de la renovació pedagògica que es produeix a Catalunya durant l'etapa republicana; alguns autors parlen, fins i tot, no de renovació sinó de "revolució pedagògica" quan es refereixen a l'etapa que comprèn la creació del Comitè de l'Escola Nova Unificada (CENU) el juliol de 1936 i l'obra que aquest va dur a terme durant els anys de la guerra civil.

### *La política educativa franquista*

Tota aquesta política educativa i escolar se'n va en orris amb la instauració del règim franquista. Des del primer moment de l'aixecament facciós s'imposa el retorn a l'escola tradicional, a l'escola d'abans de la República, en els territoris on guanyen i es consoliden els sublevats. Ben aviat es comença a legislar sobre educació en la línia d'anul·lar tota l'obra educativa i escolar de la República i imposar el vell model d'escola que, tal com s'afirma en la *Ley de Instrucción Primaria*, de l'any 1945, «en armonía con la tradición de sus mejores tiempos, ha de ser ante todo católica. (...) Además, la Escuela en nuestra Patria ha de ser esencialmente española. Y en este aspecto, la Ley se inspira en el punto programático del Movimiento Nacional por el que se supedita la función docente a los intereses supremos de la Patria». La doctrina oficial de l'Església Catòlica i la del *Movimiento Nacional* són, doncs, la base doctrinal i ideològica de la nova escola franquista.

A mesura que Catalunya va caient en mans de l'exèrcit franquista s'hi apliquen les noves lleis escolars que, des del 1936, s'han anat promulgant al bàndol franquista. No és aquest el moment de destacar la pèrdua i el retrocés que això representa per a l'escola de casa nostra, només vull assenyalar que s'anul·la -i es persegueix- tota referència a l'escola catalana i en català, també s'aboleixen aquelles normes que, com la coeducació, es considera que van contra la moral catòlica. El règim franquista té pressa per consolidar la nova ideologia i no escatima esforços per fer una nova escola per una nova Espanya. Una nova escola que, evidentment, necessita uns nous mestres; uns mestres que siguin els nous apòstols de l'evangelització nacional-catòlica, que siguin meitat monjos meitat soldats, mestres amb esperit de sacrifici i obedients.



El mes de juny del 1938, a Pamplona, el *Ministerio de Educación Nacional* organitza un *Curso de Orientaciones Nacionales de la Enseñanza Primaria*.<sup>1</sup> Quatre-cents mestres són adoctrinats sobre l'educació en la nova Espanya, una Espanya que serà el resultat d'una guerra fratricida de tres anys, sobre la nova educació i la nova escola. Polítics, militars i capellans adoctrinen durant tot un mes els mestres sobre la seva nova funció en un clima bèl·lic, quan encara no ha acabat la guerra civil.

No em sé estar de publicar alguns fragments ben significatius de l'esperit i les orientacions que es donen als mestres assistents, mestres que han de ser la llavor de tot el magisteri espanyol. Dionisio Ridruejo, *Jefe del Servicio Nacional de Propaganda* i significat falangista, els alligona en aquests termes: «*Si la revolución nacional española no tuviese un contenido, un signo de construcción, no aspirase a la edificación entera de un Estado nuevo, la guerra de España sería ilegítima, la guerra de España sería criminal y monstruosa. Pero los españoles, al congregarse en torno a su Caudillo, han dado el grito de la revolución nueva y joven que España necesita, y se lanzan mediante la disciplina, mediante el ímpetu, mediante la paciencia, mediante la acción, mediante el estudio, a conseguir esa revolución pendiente que ha de crear el estado de nueva planta. Porque así se justifica una revolución, por la necesidad de hacer un estado de nueva planta*».

En aquesta nova Espanya, els mestres hi tenen un paper concret a fer, els ho diu el governador civil d'Àlaba amb aquestes paraules: «*Y vosotros, que tenéis a vuestro cargo una misión tan alta, tan delicada y tan fina, como es la de lanzar la futura generación, la de educar a los niños -que es como si tuvierais en vuestras manos el destino de la Nueva España-, vosotros podeis ser i seréis indiscutiblemente los que con vuestro esmero y con vuestra misión y con vuestra labor, haréis la Nueva España que quieren que se haga vuestros hermanos, vuestros compañeros, que estan muriendo en el frente por Dios y por España*».

El jesuïta Peiró, un dels professors d'aquest curs de Pamplona,<sup>2</sup> els fa ben patent quina és l'Espanya que es vol des del franquisme, una Espa-

1. MINISTERIO DE EDUCACIÓN NACIONAL: *Curso de Orientaciones Nacionales de la Enseñanza Primaria*, Pamplona, Hijos de Santiago Rodríguez, 1938, 2 vols.

2. Peiró és autor, entre d'altres, del llibre *Sentido religioso y militar de la*

*vida*, editat a Burgos per Hijos de Santiago Rodríguez el mateix any que dóna el curs a Pamplona. En aquest llibre proposa l'adquisició de les virtuts militars: abnegació, disciplina, obediència, submissió a la jerarquia, sobrietat i concepte elevat de l'honor.

■            ■            ■            ■            ■            ■            ■

nya diferent, per no dir oposada, a la que volia la República: *«Siendo los ricos justos y viviendo los pobres resignados con su suerte; siendo los patronos comprensivos con sus obreros y siendo los obreros dóciles, humanos y amables con sus patronos; siendo los hijos obedientes a sus padres y éstos paternales y afables con sus hijos; estando los de abajo satisfechos con su suerte y si procuran mejorarla buscando ese mejoramiento en el trabajo, en la superación constante, y en el esfuerzo personal, será como podremos llegar a la transformación de España.»* Obediència, esforç personal i sacrifici, manca de crítica... són actituds que s'exigeixen als futurs mestres i que prefiguren la nova escola que s'anirà bastint durant les primeres dècades franquistes.

Els nous valors proposats pel franquisme s'oposen directament als que fins ara s'han inculcat al magisteri i s'han practicat a les escoles per una majoria de mestres. La voluntat de començar de cap i de nou és clara, s'ha d'entroncar amb l'antiga tradició catòlica espanyola i s'ha de trencar amb tot el moviment de l'Escola Nova, de l'Escola Activa que tants seguidors tenia entre el magisteri, públic i privat, a casa nostra i entre les autoritats educatives. Les paraules del *Ministro de Educación Nacional* són taxatives: *«Todos vosotros habéis vivido un ambiente en los medios pedagógicos docentes en los que se habían elevado a la categoría de dogmas unas cuantas ideas que se trataba de imbuir en las mentes de la juventud que se preparaba para el Magisterio. Una de esas ideas liberales era la de que hay que respetar, sobre todo, la conciencia del niño y la conciencia del maestro; que la educación es respetar el sentido natural de los educandos y su libertad. Pues bien; yo quiero que meditéis que la idea contraria es el eje de toda la filosofía de la educación patriótica».*

### **La nova educació franquista exigeix la depuració del magisteri**

Per aconseguir aquest nou magisteri el govern actua decididament en diferents àmbits. Per un costat, preparant els futurs mestres i assegurant que rebin la formació adequada, això ho aconseguixen canviant els plans d'estudis de les Escoles Normals. Per altra banda, reeducant els mestres que s'han format a les Escoles Normals (les de l'Estat i la de la Generalitat) durant l'etapa republicana. Per a les autoritats franquistes aquests mestres «republicans» no tenen la formació adequada ja que, per exemple, no han estudiat l'assignatura de religió, considerada essencial pels nous governants.<sup>3</sup> A aquests mestres se'ls fa completar la formació rebuda i, juntament amb els més grans, els que ja eren mestres i exercien



abans de l'arribada de la República, han de passar per un «*Cursillo de formación del magisterio*». Aquest curset dura dues setmanes i hi ha d'assistir obligatòriament tot el magisteri públic i privat de la província; es fa a les capitals de totes les províncies que eren territori republicà. A Girona se celebra al Teatre Municipal i s'hi tracten els següents blocs de temes: «*La Religión*», «*La Patria*», «*El Hombre*» i «*El Maestro*» la primera setmana; «*Pedagogía de la religión*», «*Didáctica de la Historia Patria*», «*El Niño*» i «*La Escuela*» la segona setmana. Aquesta primera acció d'adoctrinament en el nacional-catolicisme es continuarà durant les primeres dècades mitjançant cursos, setmanes missionals, setmanes pedagògiques, etc. i amb la decidida acció de la Inspecció Provincial de Primer Ensenyament i la col·laboració d'alguns mestres que són actius militants del nou règim.

Al costat d'aquesta reeducació dels mestres es produeix una intensa depuració del col·lectiu. Una depuració que ja ha estat anunciada pel *Ministro de Educación Nacional* Pedro Sainz Rodríguez en la cloenda del curs de Pamplona: «*Ahora quiero decir dos palabras para terminar. En el Magisterio español y en todos los cuerpos del Estado se está procediendo a una depuración que pronto será regulada de modo definitivo. No quiero mirar hacia el pasado, sino hacia el porvenir, y decir a los maestros españoles, que el régimen del porvenir, mientras yo regente la Educación Nacional, será un régimen de confianza, porque espero que el montón de muertos que tenemos ante nuestra vista, y la sangre derramada, bastaran para que aquellos que tuviesen un resto de error pasado en el fondo de sus conciencias, se incorporen llenos de entusiasmo a los nuevos dogmas de la Patria. Esa experiencia trágica no la ha vivido España en vano, y el fundamental deber, el primero que tiene el gobierno de España, es hacer que no sean infecundos en ningún terreno los sacrificios de nuestros muertos. Y yo tengo la conciencia segura de que si hoy no arrancásemos con mano dura esa semilla silenciosamente arrojada en el surco, como dice Fernando de los Rios, no podríamos tener la esperanza de una salvación definitiva para la patria. Y yo siento gravitar sobre mi conciencia esa responsabilidad, y por mi no ha de quedar; y yo creo que tampoco por*

3. Amb el pas del temps aquesta assignatura es va convertir en una de les tres «maries»: religió, educació física i *Formación del Espíritu Nacional* (FEN).

Curiosament dues de les matèries indispensables per a l'escola nacional-catòlica queden relegades, a la pràctica, a dues matèries sense importància.





## La normativa sobre depuració

Anem a veure la normativa legal més important referida a la depuració de les persones físiques.<sup>4</sup> El procediment de depuració consisteix en una declaració jurada «*en el término de ocho días ante la Jefatura Provincial del Cuerpo o servicio a que pertenecieron.*» Per tant tots els funcionaris queden cessats i el procediment de readmissió és la incoació d'un expedient que s'inicia amb la declaració jurada esmentada. A l'inici d'aquesta declaració s'adverteix que hom accepta la «*responsabilidad en que incurriese por Fuero de Guerra, si lo que manifestase fuera falso o silenciase hechos que reconociéndoles, puedan auxiliar la labor depuradora de la Justicia.*» En la zona franquista el 19 d'agost de 1936 es publica una *Orden* demanant als governadors civils i alcaldes que trametin als Rectors dels Districtes Universitaris corresponents «*informes personales sobre los antecedentes y conducta moral y política de todo el profesorado y personal de los centros docentes.*»

Un mes més tard, el 19 de setembre de 1936, una Circular explicita més l'*Orden* anterior. Distingeix tres categories entre els ensenyants: a) mestres que tenen informes «totalmente desfavorables», aquests han de ser suspesos immediatament de sou i feina; b) mestres de conducta «no muy bien definida», aquests seran castigats amb suspensió de sou i feina per un període que va des d'un a sis mesos, tot esperant que s'acabi de definir el seu comportament; c) mestres «totalmente favorables» que són ratificats en el seu càrrec. Els mestres separats de la feina són tan nombrosos que es fa necessari cridar els mestres allistats voluntàriament a les milícies (*Orden* 23 octubre 1936) per solucionar el problema de les escoles vacants per depuració dels seus mestres.

El 8 de novembre de 1936 es creen les Comissions Depuradores,<sup>5</sup> el 8 de març de 1939 una *Orden* estableix nous criteris de depuració, aquesta *Orden* del mes de març és la que s'aplica a Catalunya. Amb la creació de les Comissions Depuradores es pretén «*una revisión total y profunda en el personal de Instrucción Pública*» com a tràmit previ per a una «*reorganización radical y definitiva de la enseñanza, extirpando así de raíz esas falsas doctrinas que con sus apóstoles han sido los principales*

4. No oblidem que també hi ha normes per a la depuració de llibres, biblioteques, llibres de text i de noms de

centres escolars.

5. Regulades per Decret de 8-XI-1936, *Orden* 10-XI-1936 i *Orden* 7-XII-1936

factores de la trágica situación de nuestra Patria.» Hi ha quatre tipus de Comissions Depuradores: Comissions A que actuen en l'àmbit universitari; Comissions B que actuen en l'àmbit de les Escoles Tècniques Superiors; Comissions C que depuren Instituts, Escoles Normals, Inspecció de Primer Ensenyament, etc.; i Comissions D que actuen en el Magisteri i en l'àmbit provincial. La Comissió D està composta per un director d'Institut, un Inspector d'Ensenyança Primària, el president de l'Associació de Pares de Família i dues persones de reconeguda solvència moral. Posteriorment aquestes dues persones seran substituïdes per dos falangistes (*Orden 2-XI-1939*), d'aquesta manera la Falange passa a controlar de manera més directa la repressió.

Les Comissions Depuradores tenen àmplies facultats d'actuació i d'investigació i, pel que coneixem, cada una actua amb criteris propis. L'actuació de les Comissions Depuradores que actuen en les quatre províncies catalanes és ben diferent l'una de l'altra.

La normativa depuradora dels funcionaris públics canvia amb el temps, el 18 de març de 1939 es concreta pel que respecta al personal docent que depèn del *Ministerio de Educación Nacional*: se suprimeixen les Comissions A i B i es crea la *Comisión Superior Dictaminadora* dels expedients de depuració per tal d'estudiar els expedients i proposar la resolució al *Ministro*.

Pel que fa a Catalunya una *Orden* del 28 de gener de 1939 disposa la depuració de tot el personal docent de les quatre províncies catalanes. L'endemà una *Orden* desmantella el sistema educatiu de Catalunya i retorna a l'Estat les instal·lacions i edificis de la Generalitat, se suprimeixen els Consells Regionals de Primer i Segon Ensenyament i el Patronat Escolar de Barcelona. Tots els mestres han d'incorporar-se al destí que tenien abans del 18 de juliol de 1936.

### *La depuració a Girona*

El procés de depuració és relativament senzill. Tot el magisteri s'ha de presentar davant la Comissió Depuradora corresponent, a la província de Girona només n'hi ha una. Aquesta rep les denúncies de totes aquelles persones que en vulguin presentar. Denúncies que, en molts casos, no cal ni justificar; serà l'acusat el que haurà de buscar els avals per demostrar i justificar la seva innocència. En el *Boletín Oficial de la Provincia de Gerona* s'hi poden llegir les crides fetes des de la Comissió Depuradora perquè les autoritats locals (alcaldes, rectors, comandants de



la guardia civil, etc.) denunciïn aquells mestres que es considera que durant la República -o abans- han tingut una conducta moral, política,... que pot ser motiu de depuració i càstig. Els criteris d'actuació de la Comissió Depuradora provincial els coneixem bé: «*La calificación de la conducta de los funcionarios docentes del Ministerio de Educación Nacional, la admisión de éstos y la imposición de sanciones administrativas se hará discrecionalmente y atendiendo al conjunto de las circunstancias que concurren en cada caso y muy especialmente, a los antecedentes del interesado, a la índole de sus funciones y a las conveniencias de la Enseñanza. Con carácter enunciativo y no limitativo, podrán considerarse como causa suficiente para la imposición de sanciones las siguientes:*

a) *Todos los hechos que hubieran dado lugar a la imposición de Penas por los Tribunales militares o a la exigencia de responsabilidades políticas, con arreglo a la Ley de este nombre.*

b) *La aceptación de ascensos que no fueran consecuencia del movimiento natural de las escuelas y el desempeño de cargos y prestaciones de servicios ajenos a la categoría y funciones del Cuerpo a que pertenecieron.*

c) *La pasividad evidente, de quienes pudiendo haber cooperado al triunfo del Movimiento Nacional, no lo hubieran hecho.*

d) *Las acciones u omisiones que sin estar comprendidas expresamente en los apartados anteriores, implicaran una significación antipatriótica y contraria al Movimiento Nacional».*<sup>6</sup> Una lectura atenta d'aquests criteris fa patent l'arbitrarietat i subjectivitat de la Comissió que pot actuar «discrecionalmente» i amb caràcter «no limitativo».

Pel que fa al tipus de sancions que s'apliquen al magisteri, inicialment se'n preveuen de tres tipus: la confirmació en el càrrec, el trasllat de població i la separació definitiva del Cos. A poc a poc, a mesura que s'estructura el *Ministerio de Educación* i les comissions van funcionant es modifiquen, ampliant-les, aquestes sancions. De manera esquemàtica les sancions que s'apliquen als mestres de Catalunya i, per tant, al magisteri gironí són:

a) Separació definitiva del Cos de mestres.

6. Vegeu *Boletín de Educación de la Provincia de Gerona*, XV, Marzo-Agosto 1939. Posteriorment aquest número XV es convertirà en el número 1 indicant d'aquesta manera la decidida voluntat de la Inspecció, responsable de la seva

publicació, que aquest *Boletín* comença de cap i de nou i no té res a veure amb l'orientació dels catorze números que s'havien publicat anteriorment, durant la II República.

■            ■            ■            ■            ■            ■            ■

b) Trasllat forçós amb prohibició de sol·licitar càrrecs vacants durant un període de temps comprès entre 1 i 5 anys. Aquest trasllat forçós té diferents modalitats ja que pot ser a l'interior de la mateixa província, fora de la província i dins de Catalunya i fora de Catalunya i de les seves províncies limítrofes. El trasllat sempre és a una població de menys categoria que la de procedència.

c) Suspensió de sou i feina per un període de temps que varia segons els casos.

d) Inhabilitació per exercir càrrecs directius i de confiança, també per un període de temps variable.

Aquestes sancions són acumulables, és a dir, una persona en pot tenir més d'una. A més, hi ha una sanció econòmica -la retenció del 50% de la paga- a tots els mestres pendents de depuració (i el procés de depuració podia durar mesos!). Una *Orden* de la presidència del Govern estableix que els diners retinguts només es tornaran a aquelles persones a qui sigui resolta la depuració «*sin imposición de sanción de ningún género*» i, posteriorment, s'estableix que per tornar aquests diners, a més s'ha d'examinar l'«*adhesión al Movimiento*».<sup>7</sup> Amb una lectura atenta de la normativa sancionadora queda clar que, segons com actuï i sancioni, la Comissió Depuradora pot fer que hi hagi mestres que es vegin obligats a deixar gairebé de manera forçosa el magisteri.

Les places deixades vacants pels mestres sancionats són cobertes, en un primer moment, per persones triades amb criteris polítics i no pas pedagògics o professionals. Heus ací alguns dels criteris de preferència per a l'adjudicació de les places segons la convocatòria del 25 de març de 1939: «*1. Ser mutilado como consecuencia de la actual guerra, siempre que la mutilación no imposibilite el ejercicio de la Enseñanza. 2. Ser herido en la actual campaña, siendo preferido, dentro de este orden, el que mayor número de heridas demuestre haber sufrido. 3. Haber prestado servicios militares, como combatiente, en la actual guerra. 4. Haber sufrido prisión o vejámenes graves en la persona del solicitante, por parte de los rojos. 5. Ser familiar de un muerto o mutilado en esta campaña hasta el segundo grado de parentesco por consaguinidad o afinidad. Dentro de este orden se prefiere el que haya perdido mayor número de familiares. 6. Dentro de los mismos grados de parentesco, haber perdido mayor número de familiares por asesinato de los rojos o a consecuencia de su barbarie.*

7. *Boletín Oficial del Ministerio de Educación* de 2-XII-1940 i 24-VI-1941.



7. *Tener actualmente prisionero o mutilado por los rojos, algun familiar, dentro del parentesco señalado.* Qualsevol mèrit de guerra per petit que sigui és tingut en compte favorablement a l'hora de concedir una plaça de mestre. També s'atorgaran places de mestre de manera prioritària als «*alfereces provisionals*».

Les dades concretes sobre depuració del magisteri públic<sup>8</sup> a la província de Girona a partir del *Boletín Oficial de la Provincia de Gerona* i del *Boletín de Educación de la Provincia de Gerona* editat per la *Inspección Provincial de Primera Enseñanza*, són les següents:<sup>9</sup>

a) Mestres separats definitivament del servei i baixa en l'escalafó: 144 (45 dones i 99 homes), representa el 18'7% de tot el magisteri públic gironí.<sup>10</sup>

b) Mestres traslladats forçosament. Dintre de la mateixa província: 46 (15 dones i 31 homes), el 6% de tot el magisteri; fora de la província, però dins de Catalunya: 16 mestres (5 dones i 11 homes), el 2'08%; traslladats fora de Catalunya i de les províncies limítrofes: 10 (5 dones i 5 homes), és l'1'3%. El total de traslladats forçosos és del 9'39%.

c) Mestres suspesos de sou i feina per un període de temps divers: 28 (10 dones i 18 homes), el 3'78% del magisteri.

d) Mestres inhabilitats per ocupar càrrecs directius i de confiança: 139 (50 dones i 89 homes), el 18'14%.

e) Mestres als quals se'ls prohibeix sol·licitar places vacants: 59 (21 dones i 38 homes), el 7'7% de tot el col·lectiu.

En poques paraules més d'un 40% dels mestres públics gironins reben algun tipus de sanció per part de la Comissió Depuradora. Les dones amb un 25'43% són menys castigades que els homes, que ho són en un

8. No oblidem que la depuració també afecta el magisteri privat (*Orden*, 14-V-1938) i les persones amb excedència voluntària o forçosa (*Orden*, 17-III-1941).

9. Vegeu Salomó MARQUÉS SUREDA, *L'escola pública durant el franquisme. La província de Girona (1939-1955)*, Promociones y Publicaciones Universitarias, S.A., Barcelona, 1993, p. 20 i s.

10. Força d'aquests mestres marxen a l'exili exterior. Inicialment a França i, després, a d'altres països d'Europa i Amèrica. Alguns continuaran dedicant-se

a l'ensenyament, sobretot els que van a la Unió Soviètica i a Amèrica, especialment a Mèxic. L'estudi de l'exili del magisteri català és, encara avui, passada mitja centúria de l'acabament oficial de la guerra civil, un tema pendent d'investigació. Fins al moment present tinc recollides dades de més de 300 mestres que treballaren a Catalunya durant la II República i que després hagueren d'anar a l'exili. Qualsevol notícia que el lector em pugui proporcionar sobre mestres exiliats serà ben rebuda.

56'62%. Una de cada quatre dones i un de cada dos homes es veu afectat directament per algun tipus de sanció. Aquesta xifra ens permet fer-nos nostres les paraules de l'historiador Solé Sabaté quan afirma que «la idea de "botí de guerra" creiem que és present en el caràcter de les depuracions».<sup>11</sup>

Aquestes són les dades inicials de la repressió extretes de la documentació oficial de la província de Girona. No són, però, les dades definitives ja que posteriorment a la publicació de les sancions al *Diario Oficial de la Provincia de Gerona* (DOPG) algunes d'aquestes sancions es modifiquen a favor de la persona sancionada. Les dades publicades en el *Diario Oficial del Ministerio de Educación* i les del DOPG no són coincidents del tot. Les que presento són les del DOPG perquè mostren més clarament la voluntat sancionadora, la intensitat inicial de les sancions de la Comissió Depuradora de la província durant els primers anys del franquisme.

### *La repressió a la comarca de la Selva*

La comarca de la Selva segons la divisió territorial de la Generalitat republicana està formada pels següents municipis: Amer, Anglès, Arbúcies, Blanes, Brunyola, Caldes de Malavella, la Celler de Ter, Fogars de Tordera, Hostalric, Lloret de Mar, Massanes, Maçanet de la Selva, Osor, Riells de Montseny, Riudarenes, Riudellos de la Selva, Sant Feliu de Buixalleu, Sant Hilari Sacalm, Sant Miquel de Cladells, Santa Coloma de Farners, Sils, Susqueda, Tossa, Vidreres i Vilobí d'Onyar. En totes aquestes poblacions hi ha, com a mínim, una escola unitària; a les poblacions següents hi ha una escola graduada: Amer (3 classes de nens), Anglès (3 classes de nens), Arbúcies (3 classes de nens), Blanes (5 classes de nens i 3 de nenes) i Santa Coloma de Farners (3 classes de nens i 3 de nenes);<sup>12</sup> a més, també hi ha escola oberta en pobles com Sant Julià del Llor, Sant Dalmai, l'Esparra, Joanet, Vallcanera, Castanyet, Grions, Bonmatí, etc.<sup>13</sup> Segons el cens del curs 1935-36, a la comarca de la Selva hi ha 96 mestres (47 dones i 49 homes), representen el 12'51% del total de mestres públics de la província que són 767: 405 dones i 362 homes.

11. JOSEP SOLÉ SABATÉ, *La repressió franquista a Catalunya 1938-1953*, Edicions 62, Barcelona, 1985, p. 259.

12. Vegeu *Boletín de Educación*, X, Enero-Febrero 1936, p. 18.

13. Vegeu *Libro de Movimiento de Maestros* i *Libro de Movimiento de Maestras* a la Delegació Territorial d'Ensenyament de Girona.



■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■

Vegem ara els mestres sancionats de la comarca de la Selva i quin tipus de sanció se'ls imposa:<sup>14</sup>

1) **Mestres expulsats del magisteri.** En total són 22 (9 dones i 13 homes) que representa un 22'91%, aquesta xifra és més alta que la mitjana de la província de Girona.

1.1) *Per aplicació de l'article 171 de la Ley de Instrucción Pública del 1857:*<sup>15</sup>

Josep Bosch Ruhí, mestre d'Arbúcies  
Francesca Bonet Teixidor, íd. Santa Coloma de Farners  
Salvador Casas Calmet, íd. Arbúcies  
Marià Hervàs Rodríguez, íd. Sant Hilari Sacalm  
Esteve Garriga Pla, íd. Riells del Montseny  
Remigi García González, íd. Arbúcies  
Ramon Martínez Fernando, íd. Maçanet de la Selva  
Josep Moreno Pallí, íd. Tossa  
Ramon Moreno Pallí, íd. la Cellera de Ter  
Leonor Monells Ayats, íd. Maçanet de la Selva  
Maties Mas Moltó, íd. Castanyet  
Amàlia Peñaranda Molina, íd. Sant Hilari Sacalm  
Ricard Reñé Mir, íd. Blanes  
Josefa Sanjuan Batalla, íd. Sant Hilari Sacalm  
Maria Serra Bartrina, íd. Blanes  
Teresa Vilasetru, íd. Massanes

D'aquests mestres que no eren a l'escola en el moment de la imposició del franquisme, com a mínim quatre: Esteve Garriga, Leonor Monells, Josep Moreno Pallí i Teresa Vilasetru marxen a l'exili.

1.2) *Per decisió directa de la Comissió Depuradora:*

Càndid Domenech Carre, mestre de Breda  
Agustí Estañol Arderiu, íd. Arbúcies  
Isabel Moreno Pallí, íd. la Cellera de Ter  
Maria Rius Barnola, íd. Breda  
Teresa Solà Vila, íd. Breda  
Joan Pairet Pons, íd. Hostalric.

14. He catalanitzat els noms i he conservat els cognoms tal com consten en els documents oficials. Si algun lector detecta possibles errors li agrairia que m'ho faci saber.

15. Art. 171: «*Los profesores que no se presenten a servir sus cargos en el término que prescriban los reglamentos, o permanezcan ausentes del punto de sus residencias sin la debida autorización, se entenderá que renuncian sus destinos; si*

*alegaren no haberse presentado por justa causa, se formará expediente en los términos prescritos en el artículo anterior*». El fet que Girona sigui una província fronterera fa que molts mestres, davant l'arribada de l'exèrcit franquista, passin a l'altra banda del Pirineu en espera de veure què passava aquí i per això molts no són presents a la seva escola i se'ls aplica aquest article.

## **2) *Mestres traslladats forçosament.***

### **2.1) *Traslladats dintre de la mateixa província de Girona:***

Caterina Blanch Roig, mestra de Riudarenes  
Dolors Gili Portas, íd. Grions  
Pere Juncá Solà, íd. Amer  
Concepció Sanz Teixidor, íd. Maçanet de la Selva  
Josep Soler Brugués, íd. Blanes  
Modest Salse Camarasa, íd. Hostalric  
Francesc Vigué Puig, íd. Santa Coloma de Farners  
Antoni Vila Gimbernà, íd. Anglès

Aquest trasllat forçós és per un període d'1 any en el cas d'un mestre; per un període de 2 anys en el cas de 5 mestres (3 homes i 2 dones) i per un lapse de temps de 5 anys en el cas de 2 mestres (1 home i 1 dona). Entre tots representa el 8'33% dels mestres de la comarca.

### **2.2) *Traslladats fora de la província i dintre de Catalunya:***

Cosme Badia Miró, mestre d'Anglès  
Dolors Santaló Sors, íd. Blanes  
Eusebi Torroella Junqueras, íd. Riudarenes  
Josep Torrellas Gironella, íd. Sils  
Adrià Vila Pagés, íd. Anglès.

Aquest trasllat forçós és per un període de 2 anys per 1 mestre; per un període de 3 anys per a dos mestres (1 home i 1 dona) i per un període de 5 anys per a dos mestres. En total representa el 5'2% dels mestres de la comarca.

### **2.3) *Traslladats forçosament fora de Catalunya i de les províncies limítrofes:***

Cèsar Ballesta Corcoll, mestre de Bonmatí  
Salvador Fàbregas San, íd. Maçanet de la Selva  
Dolors Pujol Serra, íd. Riudellots de la Selva

Aquest trasllat forçós és per un període de 2 anys per a dos mestres i per 3 anys per l'altre. En total és un 3'12% del total comarcal.

El total de trasllats forçosos dels mestres de la Selva representa el 16'66% dels mestres de la comarca.

## **3) *Mestres suspesos de sou i feina.***

Joaquim Saurina, mestre de Lloret de Mar  
Pere Juncá Solà, íd. Amer  
Josep Torrella Gironella, íd. Sils  
Cosme Badia Miró, íd. Anglès  
Dolors Gili Portas, íd. Grions

Tots aquests mestres ja han estat sancionats i, per tant, aquesta sanció s'acumula. És un clar exemple del que hem dit abans: que els mestres sancionats poden tenir més d'una sanció.



#### 4) **Mestres inhabilitats per exercir càrrecs directius i de confiança.**

##### 4.1) *Sense especificar la durada de la sanció:*

Cosme Badia Miró, mestre d'Anglès  
César Ballesta Corcoll, íd. Bonmatí  
Pietat Bertran Carceller, íd. Anglès  
Concepció Dilmer Tomàs, íd. Breda  
Salvador Fàbrega San, íd. Maçanet de la Selva  
Dolors Gili Portas, íd. Grions  
Pere Juncà Solà, íd. Amer  
Montserrat Martí Treserras, íd. Arbúcies  
Lluís Palomé Llorens, íd. Lloret de Mar  
Rigobert Pernau Serra, íd. Osor  
Dolors Pujol Serra, íd. Riudellots de la Selva  
M<sup>a</sup> Dolors Pons esteve, íd. Arbúcies  
Maria Polls Agell, íd. Breda  
Joan Planas Salabert, íd. Breda  
Concepció Sanz Teixidor, íd. Maçanet de la Selva  
Dolors Santaló Sors, íd. Blanes  
Josep Soler Brugués, íd. Blanes  
Modest Salse Camarasa, íd. Hostalric  
Eusebi Torroella Junqueras, íd. Riudarenes  
Josep Torrellas Gironellas, íd. Sils  
Francesc Vigué Puig, íd. Santa Coloma de Farners  
Antoni Vila Gimbernà, íd. Anglès.

Aquests 22 mestres sancionats representen el 22'19% dels mestres comarcals. També en aquest cas hi ha mestres que són castigats amb més d'una -i de dues- sancions.

##### 4.2) *Especificant la durada de la sanció.*

Josefa Riera Riera, mestra de Tossa, a perpetuïtat  
Caterina Blanch Roig, mestra de Riudarenes, per 2 anys  
Adrià Vila Pagés, mestre d'Anglès, per 5 anys.

#### 5) **Prohibició de sol·licitar càrrecs vacants.**

##### 5.1) *Per un període de 2 anys:*

César Ballesta Corcoll, mestre de Bonmatí  
Caterina Blanch Roig, íd. Riudarenes  
Concepció Sanz Teixidor, íd. Maçanet de la Selva  
Eusebi Torroella Junqueras, íd. Riudarenes  
Francesc Vigué Puig, íd. Santa Coloma de Farners.

##### 5.2) *Per un període de 3 anys:*

Dolors Santaló Sors, mestra de Blanes

##### 5.3.) *Per un període de 5 anys:*

Dolors Gili Portas, mestra de Grions, i Adrià Vila Pagés, d'Anglès

De les dades presentades voldria destacar com a fet més significatiu el 22'91% dels mestres expulsats que representa gairebé una quarta part de tot el col·lectiu dels mestres públics de la comarca de la Selva. És

una dada que fa ben patent la voluntat de les autoritats franquistes d'expulsar els mestres i les mestres més compromesos socialment i políticament i de trencar radicalment amb el passat educatiu més immediat. Si a aquesta dada hi afegim la dels sancionats amb trasllat forçós fora de la comarca, que són el 16'66%, resulta que el 39'57%, és a dir, 4 de cada 10 mestres es veuen afectats directament per l'actuació de la Comissió Depuradora. La mà sancionadora de les autoritats franquistes és molt llarga i el col·lectiu és depurat a fons.

Un segon aspecte a destacar és el fet que la majoria dels mestres sancionats, sense comptar els expulsats, ho és amb més d'una sanció. En el cas de la Selva tenen dues sancions 6 mestres: D. Pujol, S. Fàbregas, A. Vila Pagès, A. Vila Gimbernà, M. Salse i J. Soler. Tenen tres sancions 9 mestres: C. Blanch, P. Juncà, C. Sanz, F. Vigué, C. Badia, D. Santaló, E. Torroella, J. Torrella i C. Ballesta. Hi ha una mestra, Dolors Gili, que té quatre sancions acumulades! Si tenim present que algunes d'aquestes sancions són de tipus econòmic entendrem que alguns mestres es vegin obligats a abandonar, també, el magisteri i a buscar-se la vida en altres camps de treball. Per altra part vull destacar el fet de la repressió a la nissaga dels germans Moreno Pallí que, en primera instància, tots tres són expulsats del magisteri.

Aquesta repressió directa del magisteri provocarà que força part dels mestres que exerceixen en la nova etapa franquista estiguin més preocupats per portar un plat a taula cada dia que no pas per qüestions pedagògiques. La por i l'autocensura -ben difícils de quantificar en percentatges!- serà norma de comportament en molts mestres durant el primer franquisme.

Quant a les poblacions de la comarca de la Selva amb escoles afectades per l'expulsió del seu mestre/a o amb altres tipus de sanció, hi ha diferent nivell d'intensitat. Així les escoles d'Anglès, Arbúcies, Blanes i Maçanet de la Selva tenen cada una 4 mestres sancionats, i Breda i Sant Hilari Sacalm tenen 3 de mestres sancionats. Amb dos mestres per població hi ha Santa Coloma de Farners, la Celler de Ter, Riudarenes, Grions, Amer i Sils. Això vol dir que en algunes poblacions tots els mestres de l'escola són castigats per decisió de la Comissió Depuradora. Les places vacants deixades per aquests mestres seran cobertes inicialment o per mestres triats, tal com ja he explicat, amb criteris polítics o, també, per mestres procedents d'altres poblacions de fora de la comarca i que poden venir de qualsevol indret de l'Estat espanyol; alguns, fins i tot, poden venir aquí castigats per decisió de la Comissió Depuradora de la seva província.